

УДК 349.422:615.2

## **ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИРОЩУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ В УКРАЇНІ**

**М.Є. КРИВКО, здобувач<sup>1</sup>,  
Національний університет «Юридична академія України імені  
Ярослава Мудрого»**

*У статті розглядається історичний аспект вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками на території сучасної України. Коротко охарактеризовано етап становлення даної галузі сільського господарства в період до набуття Україною незалежності. Крім того, надається аналіз державної політики в сфері організованого вирощування лікарських рослин на сучасному етапі.*

***Лікарські рослини, сільськогосподарські товаровиробники,  
Укрфітотерапія.***

Фармацевтична промисловість залишається однією із найбільш стабільних різновидів виробництва не тільки в Україні, а й в усьому світі [1, с. 254]. Невід'ємною складовою виробництва фармацевтичної продукції є лікарські рослини, потреба в яких протягом останніх років зросла більш ніж на 25 % [2]. В Україні на сьогодні дана потреба компенсується за рахунок дикорослих лікарських рослин, що заготовлюються та здаються населенням фармацевтичним виробникам. Організоване вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками на даний час не є популярним різновидом сільськогосподарської діяльності. Проте так було не завжди. В минулі історичні періоди в Україні вирощування лікарських рослин відбувалося організовано.

І для того, щоб найбільш повно зрозуміти причини відсутності належної організації вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками на даному етапі розвитку Української держави, необхідно проаналізувати історію розвитку даного питання. Оскільки проаналізувавши позитивний, а також й негативний досвід минулих поколінь з будь-якого питання, можна найбільш ефективно вирішувати проблему сьогодні. У зв'язку із чим, в даній статті вивченню підлягатиме історичний аспект вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками.

---

<sup>1</sup> Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор А.М. Статівка

Особливості вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками фахівцями аграрного права в Україні не вивчалися, хоча окремі питання щодо зазначеного розглядали, Я.З. Гаєцька-Колотило, В.П. Жушман та ін.

Незважаючи на відсутність організованого вирощування лікарських рослин в сучасній Україні, дане питання має достатньо давню історію. Первинним осередком організованого вирощування лікарських рослин стали, так звані, аптекарські сади, котрі пізніше реорганізовувалися в ботанічні, перший з яких на території України був створений в Лубнах ще у 1721 році [3, с. 10].

У період перебування України в складі Радянського Союзу організоване вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками набуло найвищого рівня розвитку. Зокрема, вирощування лікарських рослин здійснювалося спеціалізованими радгоспами, що входили до системи «Союзлікроспром», яка об'єднувала всі підприємства по вирощуванню, заготівлі і переробці лікарської сировини [4]. Згідно законодавства того періоду, колгоспам та радгоспам також дозволялося вирощування окремих лікарських рослин.

Окрім зазначеного, в Українській РСР для раціонального використання та відтворення ресурсів лікарських рослин і більш широкого впровадження в медичну практику лікування населення лікарських засобів був створений Український державно-акціонерний консорціум по вирощуванню та переробці лікарських рослин «Укрфітотерапія». Розпорядженням Ради Міністрів Української РСР від 28 березня 1990 р. № 129-р даному консорціуму були встановлені пільги щодо провадження господарської діяльності, зокрема, було дозволено підвищувати до 30 відсотків роздрібні ціни на виготовлену ним продукцію, ціни на яку нижчі за оптові і закупівельні. Також консорціум був звільнений від оподаткування на перші два роки роботи [5].

Після проголошення незалежності нашої держави була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про збільшення виробництва лікарської рослинної сировини і препаратів з неї» від 28 грудня 1991 р. № 380, яка передбачала передачу спеціалізованих радгоспів по вирощуванню лікарських рослин, Житомирського заводу по переробці лікарської рослинної сировини, Української та Кримської зонально-дослідних станцій Українському державно-акціонерному консорціуму «Укрфітотерапія» [6]. Разом із тим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 р. № 466-р було передбачено, що спеціалізовані радгоспи по вирощуванню лікарських рослин державно-акціонерного консорціуму «Укрфітотерапія» входять до агропромислового комплексу республіки із збереженням функцій і прав, передбачених їх статутом [7].

Проте вже постановою Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію Українського державного консорціуму «Укрфітотерапія» від 12 березня 2008 р. № 182 було прийнято рішення про ліквідацію вказаного

консорціуму. Крім того, даною постановою було покладено обов'язок на Фонд державного майна щодо здійснення контролю за використанням цілісного майнового комплексного радгоспу «Радуга», переданого в оренду товариству з обмеженою відповідальністю «Фітосовхоз «Радуга» [8]. Даний радгосп, що входив до консорціуму «Укрфітотерапія», був створений ще у 1944 р., а сьогодні його правонаступник – Товариство з обмеженою відповідальністю «Фітосовхоз «Радуга» – здійснює діяльність із вирощування лікарських рослин в Сімферопольському районі Автономної Республіки Крим [9].

Інші радгоспи, що входили до консорціуму «Укрфітотерапія» розвивалися в дещо іншому напрямі. Зокрема, наказом Міністерства аграрної політики України «Про перейменування підприємств, що займаються виробництвом лікарської сировини» від 6 грудня 2007 р. № 868 низка держгоспів, радгоспів та спеціалізованих сільськогосподарських підприємств, що займалися вирощуванням лікарських рослин було перейменовано в державні підприємства [10]. Загалом до консорціуму «Укрфітотерапія» входило 14 радгоспів [4]. За даними Державного підприємства «Інформаційно-ресурсний центр», більшість цих державних підприємств або припинили свою господарську діяльність, або ж перебувають в стані її припинення [11]. На сьогодні працюють в нормальному режимі лише Державне підприємство «Монастирське» (Тернопільська область) та Державне підприємство «Ліктрави» (Львівська область) [11]. Отже, можна зробити висновок, що інші сільськогосподарські товаровиробники, що входили до складу консорціуму «Укрфітотерапія», ліквідовані або ж реорганізовані в юридичні особи приватної форми власності.

На сьогодні, окрім сільськогосподарських підприємств, що раніше входили до консорціуму, вирощуванням лікарських рослин займаються й інші товаровиробники, наприклад, Приватне акціонерне товариство «Ліктрави» (Житомирська область) [12]. Однак через відсутність будь-якої державної підтримки, провадження даного різновиду діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками не є популярним. Так, на сьогодні відсутній самостійний правовий інститут щодо регулювання відносин у сфері вирощування лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками, хоча у галузі рослинництва виділяються правові інститути насінництва та охорони прав на сорти рослин, захисту рослин, регулювання вирощування наркотичних рослин, льонарства та коноплярства, садівництва, виноградарства та хмелярства, вирощування сої [13, с. 256].

Таким чином, вирощування лікарських рослин здійснюється неорганізовано, тобто не на належному рівні. Через відсутність державної підтримки даного різновиду сільськогосподарської діяльності, аграрні товаровиробники (сільськогосподарські кооперативи, підприємства корпоративного типу, фермерські господарства) не зацікавлені в вирощуванні лікарських рослин. Адже вибір галузі сільськогосподарського

виробництва, якій «приділятиметься увага», здійснюється самим сільськогосподарським підприємством з урахуванням природно-кліматичних та економічних умов, оскільки діяльність приватних юридичних осіб ґрунтується не на якихось вказівках державних органів влади і/чи управління, а на праві вільного вибору [14, с. 246].

Саме у зв'язку із відсутністю стимулів з боку держави, як-то встановлення податкових пільг та «канікул», створення сприятливих кредитних програм, спрощення процедур отримання в користування земельних ділянок, отримання спеціальних дозволів, свідоцтв, ліцензій тощо, вирощування лікарських рослин аграрними товаровиробниками не носить масовий характер. Важливим також є законодавче закріплення засобів стимулювання впровадження науково-технічних досягнень у сільськогосподарське виробництво [15, с. 345], що є особливо актуальним у процесі вирощування лікарських рослин. Однак, дана практика в законодавстві України відсутня.

Таким чином, з метою підтримки вітчизняного аграрного товаровиробника, скорочення імпорту лікарських рослин в Україну необхідним є проведення послідовної державної політики, спрямованої на підтримку організованого вирощування лікарських рослин.

#### Список літератури:

1. Жилінська О.І. Фармацевтичний ринок: Україна в контексті світових тенденцій [Текст] / О.І. Жилінська, О. Чулак // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Вип. 27. – Т. 1. – С. 252–259.
2. Мойсієнко В.В. Екологічний стан лікарських рослин в умовах природних фітоценозів Житомирщини [Текст] / В.В. Мойсієнко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem\\_Biol/Vzhnau/2012\\_1\\_1/96.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vzhnau/2012_1_1/96.pdf).
3. Вергунов В.А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки [Текст] / В.А. Вергунов; УААН, ДНСГБ. – К. : Аграрна наука, 2006. – 492 с.
4. Комарницький В. Лікарські рослини – це рентабельно [Текст] / В. Комарницький : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.tovtry.km.ua/ua/info/articles/press\\_npp/64.htm](http://www.tovtry.km.ua/ua/info/articles/press_npp/64.htm).
5. Розпорядження Ради Міністрів Української РСР від 28 березня 1990 року № 129-р : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/KR900129.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR900129.html).
6. Про збільшення виробництва лікарської рослинної сировини і препаратів з неї [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1991 р. № 380 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/380-91-%D0%BF>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 року № 466-р : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D1%80>.
8. Про ліквідацію Українського державного консорціуму «Укрфітотерапія» [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2008 р. № 182 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/182-2008-%D0%BF>.

9. Офіційний інтернет-сайт Товариства з обмеженою відповідальністю Фітосовхозу «Радуга» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radfito.com>.

10. Про перейменування підприємств, що займаються виробництвом лікарської сировини [Текст] : наказ Міністерства аграрної політики України від 6 грудня 2007 р. № 868 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.4403.0>.

11. Офіційний інтернет-сайт Державного підприємства «Інформаційно-ресурсний центр» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irc.gov.ua/ua>.

12. Офіційний інтернет-сайт Приватного акціонерного товариства «Ліктрави» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liktravy.com.ua>.

13. Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / В.П. Жушман, В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко та ін.; за ред. В.П. Жушмана та А.М. Статівки. – Х. : Право, 2010. – 296 с.

14. Аграрне право України [Текст] / за ред. академіка АПН, професора В.З. Янчука. – К. : Юрінком, 1996. – 560 с.

15. Аграрное право. Учебник [Текст] / под ред. Г.Е. Быстрова, М.И. Козыря. – М. : Юрид. лит., 1996. – 640 с.

*В статье рассматривается исторический аспект выращивания лекарственных растений сельскохозяйственными товаропроизводителями на территории современной Украины. Коротко охарактеризован этап становления данной отрасли сельского хозяйства в период до обретения Украиной независимости. Кроме того, анализируется государственная политика в сфере организованного выращивания лекарственных растений на современном этапе.*

**Лекарственные растения, сельскохозяйственные товаропроизводители, Укрфитотерапия.**

*In the article it is described the historical perspective of medical plants cultivation on the territory of modern Ukraine. It is also shortly described the foundation stage of this sphere of agriculture in the pre-independent period of Ukrainian history. Besides this it is analyzed the state policy in the sphere of the arranged medical plants cultivation at the modern period of Ukrainian history.*

**Medical plants, agricultural manufacturers, Ukrphytoterapiya.**